

DE 165-JARIGE GESCHIEDENIS VAN EEN STEENBAKKERIJ IN HEERLE: VAN DE “BRIQUETERIE ET TUILERIE DE HEERLE MINDERHOUT” TOT ... “DESTA”.

Grootvader Alfons Desmedt nam na de Tweede Wereldoorlog, samen met zijn zoon Jozef Desmedt, het initiatief om een “nieuwe” steenfabriek te starten te Minderhout (Heerle). Vader en zoon wisten heel wat families te overtuigen om mee te investeren in de nieuwe fabriek.

Kasteelheer Stas de Richelle leverde de nodige gronden voor de nieuwbouw en kleiwinning. Hij was samen met de familie Desmedt de belangrijkste investeerder. DESTA was dan ook een passende naam voor het nieuwe project dat in 1956 van start ging.

Maar dit was niet de eerste steenfabriek in Minderhout (Heerle).

Lees hier het hele verhaal: dat begint bij het landbouwproject van **Edouard JAEQUEMYS** en “eindigt” bij de Steenbakkerij DESTA van **Alfons DESMEDT**, zoon van Jozef Desmedt en Louisa Sterkens, en van zijn opvolgers.

Een geschiedenis van meer dan 165 jaar.

In **1853**¹ wordt de “Briqueterie en Tuilerie de Heerle Minderhout” opgericht door Edouard Jaequemys.

In **1869** werd de steenbakkerij grondig verbouwd en gemoderniseerd door Jaequemys. In de schoorsteen werd een gedenksteen geplaatst met de inscriptie “JFDS 1869”. JFDS staat voor Jan Frans Desmedt, vader van grootvader Alfons Desmedt en bedrijfsleider van de steenbakkerij.

In **1905** volgt een verdere modernisering door de nieuwe eigenaar Arthur Stas de Richelle.

1914-1918: Tijdens de Eerste Wereldoorlog werden alle machines door de Duitse bezetter uit de steenbakkerij weggehaald.

1923-1924: verbouwingen en heropstart van de steenbakkerij.

1929-1930: Door de crisis viel activiteit stil in het tweede kwart van de twintigste eeuw.

*“Stas de Richelle besliste de activiteiten te stoppen want de verliezen waren te groot.”*²

In **1945** werd de schouw van de steenbakkerij opgeblazen door de Duitsers.

In **1956** werd de nieuwe steenbakkerij DESTA opgestart.

Deze is in **2019** nog steeds actief.

DEEL I: HET LANDBOUWPROJECT VAN EDOUARD JAEQUEMYS TE HEERLE.

Op **3 december 1953** schreef grootvader een brief aan een zekere Dr.L.Elaut³ :

" Minderhout 3 december 1953

Ik was slechts bijna vijf jaar toen Edward Jaequemijns stierf, en toch staat mij dat overlijden zo klaar voor alsof het gisteren gebeurd was. Dat komt omdat vader ons gedurig over Jaequemijns sprak en ons vertelde wat hij samen met Jaequemijns had gedaan.

Ik bewoon sinds mijn huwelijk de boerderij "Aventstede" door Jacquemijns alhier in 1855-56, meen ik, gebouwd. Het verblijf van Jaequemijns, staat er slechts vijftig meter af en hoort thans, evenals de boerderij die ik bewoon, met 450 ha bossen en landerijen aan de heer Etienne Stas de Richelle, welke hier winter en zomer verblijft.

¹ Stijn Cools, p.28. Als bron verwijst hij naar “Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen”, Erfgoed Vlaanderen, 1979.

² Fons Desmedt in De Hoogstraatse Maand van maart 2013, p.3

³ Bron: Dr. L. Elaut, Edward Jacquemijns: geneesheer, politicus en landbouwkundige (Verrebroek 1806 - Minderhout 1874), Annalen van den oudheidkundigen kring van het Land van Waes, Sint-Niklaas, uitgave 1954, jaargang 60, p.128-146.

In de buurt staat ook een gebouw dat de benaming laboratorium heeft en waarin Jaequemijns destijds scheikundige proeven deed samen met zijn vriend professor Jan Stas uit Leuven.

Ik heb nog verscheidene brieven hier liggen welke Jaequemijns, van 1865 tot 1873, van uit Gent, Brussel, Parijs en Londen aan mijn vader schreef, en die allen betrekking hebben op de ontginningen (proefvelden, enz.). Die zijn ter uwer beschikking.

Het praalgraf van Jaequemijns bestaat nog op het kerkhof van Minderhout, in zijn oorspronkelijke staat en wordt onderhouden. De kosten betaalt zijn achterkleinzoon Baron Emmanuel Rolin Jaequemijns uit Brussel. ...

De bewoner eigenaar van het kasteel Heerle te Minderhout, Mr. Etienne Stas de Richelle, is de zoon van Mr. Arthur Stas de Richelle en Renée de Kerckhove de Denterghem (dochter van Rudolf): die kocht in 1905 het kasteel met 600 ha. Hij overleed in 1927. Mevrouw is in 1952 overleden.

Over de wederwaardigheden van de vroegere eigenaar van het domein Heerle en van de steen- en pannenfabriek die verdwenen is, zou ik nog dagen kunnen vertellen, maar dit hoort niet meer bij wat U verlangt."

I.1. De "Briqueterie et Tuilerie de Heerle Minderhout".

In **1846** startte Edouard Jaequemyns een landbouwproject⁴ te Heerle.

"Als privé persoon kocht hij samen met zijn oom Jean Voortman vanaf **1846** op grote schaal onvruchtbare gronden aan in Heerle, Minderhout, Meerle en Baarle-Nassau.

Reeds in **1849** waren in Meerle en Minderhout 200 ha onder de spade gegaan, een werk dat vergemakkelijkt werd door een verplaatsbaar smalspoor.

In **1854** splitsen de familieleden, verdelen ze de gronden en gaan elk hun eigen weg."⁵

Edouard JAEQUEMYNS (1806-1874)

4 Dit project wordt uitvoerig beschreven in de studie van Stijn Cools "Edouard Jacquemyns' landbouwproject 'Heerle' (1845-1891), KUL. Faculteit toegepaste wetenschappen. Departement architectuur, stedenbouw en ruimtelijke ordening - ASRO.,2003.

5 Stijn Cools,p.20

I.2. Landbouw en scheikunde: nieuwe bemestingsmethoden

“ Het zwaartepunt van de ontginning van de 1300 ha grond die Jacquemyns⁶ aankocht ligt in het gehucht **Heerle**, dat zowel op grondgebied van Minderhout als op grondgebied Meerle ligt. (...) De zeer vlakke regio, wat ideaal is voor een landbouwproject, werd echter initieel (**1845**) gekenmerkt door zowel moerassen, vennen en een zandige ondergrond. In het begin van de ontginningen ging bijna alle energie naar het dempen van grachten en vennen. Daarna zorgden ploegen en intensieve bemestingscampagnes ervoor dat de afhankelijkheid aan de heide tot het verleden behoorde.”⁷

“ Jacquemyns was vastberaden dat door de opkomst van **nieuwe bemestingstechnieken** deze woestijn van heide en vennen door een adequate bemesting vruchtbaar kon gemaakt worden: " dat door den vooruitgang van de scheikunde er weldra geene onvruchtbare gronden meer zouden bestaan.”

In die zin is zijn onderneming de test om zijn ideeën over landbouw en scheikunde in praktijk om te zetten. Op de site beschikte hij ook over **een laboratorium**^{8,9} waar hij in samenwerking met zijn vriend professor **Jan Stas** van Gent, onderzoek uitvoerde naar meststoffen en daarnaast grondmonsters testte op samenstelling.”¹⁰

Jean-Servais STAS (1813-1891)

*Jan Stas of **Jean Servais Stas** was een vermaard scheikundige. Hij was als professor in de scheikunde o.m. verbonden aan de universiteit van Gent. Als landbouwexpert was hij lid van '**la commission de surveillance et d'inspection agricole de l'Etat a Gembloux**'. Deze commissie deed onderzoek naar **grondverbetering**.”¹¹*

⁶ Over schrijfwijze van de naam Jacquemyns heerst verwarring. Stijn Cools gebruikt Jacquemyns en de auteur van dit artikel Jacquemyns omdat deze schrijfwijze op zijn officiële doodsbrief staat.

⁷ Cools, p 15 en 17

⁸ Dit laboratorium bevond zich in de nabijheid van het landhuis van Jacquemyns, het Heerle's Hof.

⁹ Zie ook de brief van grootvader van 3 december 1953: “*In de buurt staat ook een gebouw dat de benaming laboratorium heeft en waarin Jacquemijns destijds scheikundige proeven deed samen met zijn vriend professor Jan Stas uit Leuven.*”

¹⁰ Cools, p.20

¹¹ Cools, p.20

Edouard Jaequemyns was reeds sinds **30 oktober 1860**, het jaar van de oprichting, lid en voorzitter van de Raad van Bestuur van het toenmalige "**Institut agricole de l'Etat à Gembloux**", vandaag "l'Institut supérieur industriel agronomique (ISIA)"¹²

Grootvader Alfons Desmedt studeerde te Gembloux van 1888-1891.¹³

I.3. IJzerhoudende klei en industriële activiteit.

Via het onderzoek van de grondmonsters ontdekte hij dat "*in de ondergrond van zijn gebied ook een aanzienlijke hoeveelheid klei zat, die geschikt was voor het vervaardigen van baksteen. De ijzerhoudende klei geeft na verhitten een oranje tot donkerrode kleur.*"¹⁴

De samenstelling van de Meerlese gronden bleek dus ook geschikt voor het vervaardigen baksteen. Daarom richtte Jacquemyns nabij zijn landhuis het Heerle's Hof in **1853** een steen en pannenfabriek 'Briqueterie et Tuilerie de Heerle Minderhout' op, waarvoor de aanwezige klei en de aangeplante mastbossen uiteraard goed van pas kwamen.

Maar Jaequemyns had nog andere redenen om de steenfabriek op te richten.

"Aangezien hij zijn beginnende zaak wilde uitbreiden, had hij nood aan grondstoffen. De aanvoer van bouwstoffen was kostelijk en langdurig, daarom richtte hij de 'Briqueterie et Tuilerie' op.

Dit had een **drievoudig voordeel**:

- ✓ hij beschikte over een adequate levering van grondstof,
- ✓ hij zorgde voor bedrijfs-differentiatie,
- ✓ en tot slot kon hij in de winter ook doorwerken, wanneer de landbouwactiviteiten nagenoeg stil lagen."¹⁵

"De fabriek bestond uit **klampovens**¹⁶, en functioneerde met beperkte mechanisatie waardoor we niet van grote moderne industriële activiteit kunnen spreken. Voor hem was de aanwezigheid van klei en al beperkte hoeveelheid brandhout natuurlijk een extra motivatie om zich in Meerle te vestigen."¹⁷

"Deze fabriek zorgde voor extra werkgelegenheid én eigen halffabricaten bestemd voor verkoop en persoonlijk gebruik.

Het hoofddoel van het rationeel 'gerunde' complex is voor deze liberaal wellicht zelfverrijking.

Tussen de regels door leest men in de correspondentie tussen Jacquemyns en **zijn belangrijkste opzichter, Jan Frans Desmedt**, immers begrippen zoals kost, verkoop, rendabiliteit, winst, ..."18

12 Huldeblijk van Oswald de Kerchove de D'enterghem naar aanleiding van het overlijden van Edouard Jaequemyns op **31 augustus 1874 te Minderhout**. in het Tijdschrift over Boomteeltkunde, Orgaan van den Boomteeltkundige Kring van België in 1864 ingesteld, 1874, Gent, p.289-312.

13 Zie www.alfonsdesmedt.be: Koen Augustyns, De opleiding van Alfons Desmedt (28/12/1869 – 07/04/1960).

14 Cools, p.17

15 Cools,p.57

16 Zie bijlage 2

17 Cools, p.19

18 Cools, p.21

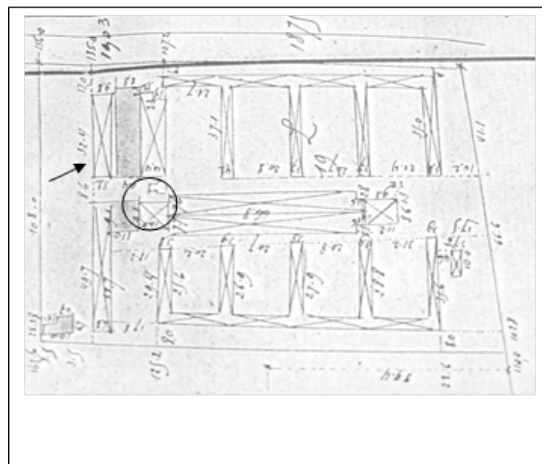
Bijlage 1: De klampoven¹⁹

Wat is een klampoven?

Klampovens zijn meestal rechthoekige ruimtes (7 x 10 meter) met dikke muren (1,3 meter) en 3,7 meter hoog en werden groepsgewijs opgesteld zodat het warmteverlies beperkt werd.

De techniek van de klampoven is vrij eenvoudig. Op de bodem wordt een laag oude stenen gelegd; hierop komt een tweede laag waartussen steenkool wordt aangebracht. Over de ganse lengte zijn de hout gevulde gangen voorzien om de oven te doen branden. De oven wordt verder vol getast met stenen, waarbij na elke laag weer steenkool wordt aangebracht. Tenslotte wordt de trapsgewijs getaste oven aan de open zijde met klei dichtgesmeerd en bovenaan met oude steen toegestopt om warmteverlies tegen te gaan. Na vier tot acht weken is de oven uitgebrand afhankelijk van het volume (150.000 tot 500.000 stenen). Door het bakken onder zuurstoftekort en als gevolg van de ongelijke warmteverdeling in de oven, krijgen we verschillende soorten en kwaliteiten steen, die gerangschikt worden bij het uitzetten van de oven.

Mutatieschets uit 1872.²⁰

Centraal bemerken we een langwerpige gebouw waar zich wellicht de bakplaatsen bevonden. Rondom dit gebouw zien we langwerpige aanduidingen, dit waren wellicht de droogtenten voor de tichels en bakstenen. De droging van de vormelingen gebeurde bij de 19e eeuwse steenfabrieken aan de lucht en vormde het heikel punt in het productieproces, want de droogtenten beschermden wel tegen regen maar niet tegen nachtvorst. Ook Jacquemyns had hier blijkbaar problemen mee. De toepassing van de tunnelovens met mechanische droging zal dit probleem oplossen. Daarnaast vinden we nog een cirkelvormige aanduiding die wellicht de imposante schoorsteen voorstelt, met een gangbare hoogte tussen 20 en 35 meter. Jacquemyns bezat blijkbaar ook een 'stoomtuig en molens' om de stenen te vormen en liet zijn bestuurder naar Engeland trekken om de techniek van geperste stenen aan te leren.

De investering in een strengpers en bijhorende stoommachine was en een aanzienlijke investering voor vele 19e eeuwse fabrikanten, maar na de koop moderniseerden ze de bedrijfsnaam al snel in 'mekanische steenbakkerij' of 'stoomsteenbakkerij'. Jacquemyns trachtte zich ook te specialiseren in de blauwe of grijze bakstenen en dakpannen, zoals verschillende brieven van hem aan zijn bestuurder Desmedt bevestigden, daarmee hoopte hij immers op een grotere afzetmarkt.

19 Cools, p.84-87

20 Zijn het echt klampovens? In onderstaande brief van 1862 spreekt Jacquemyns over 3 ovens en uwen klamp, wat zou kunnen suggereren dat die 3 ovens geen klampovens zijn. De uitvinding van de ringoven door de Duitser Hoffmann dateert van 1858, maar was die vooral populair op het einde van de 19de eeuw en het begin van de 20ste eeuw (tunnelovens vanaf midden 20ste eeuw). Zou het hier op het kaartje al gaan over een ringoven, of was dit eerder iets voor de verbouwingen van 1905 of 1923-1924?

Bijlage 2.

Brussel, 1 July 1862.

D'Heer J. De Smedt te Minderhout.

Ik lees met veel belangstelling uwe brieven van 29 en 30 Juny.

Het is niet noodig ul. tegenwoordig het hoofd te breken met gepersten steen.

Gyl. zult daer in beter lukken na uwe reys naer Londen.

De zaak voor het tegenwoordige is aen de vraeg van de kalanten te voldoen.

Gyl. gaet nu 3 hovens hebben : met die en desnoods uwen klamp kunnen wy al veel bakken, en eenen 4en hoven ware spoedig gemaekt, was het noodig.

Er zyn nu hangars te kort. Gyl. maekt er eenen voor steen. Ik geloof dat wy er ook eenen voor pannen zullen noodig hebben. Wy zoudens reeds steen kunnen naer Turnhout voeren, indien den steenweg bestond. Des te meer, geloof ik, zouden wy er kunnen pannen zenden, byzonderlijk indien wy er blauwe kunnen maeken.

Ik vertrouw dat gyl. u zult toeleggen op het maeken van blauwe pannen en steen, en ik ben zeer nieuwsgierig te vernemen of gyl. er aen Verstrep en gezonden hebt en hoe hij daer mede gelukt heeft.

Ik zie veel vooruutzigt voor pannen en tighels. Wy hebben daer zeer goeden grond voor, en daer by zullen wy die met de vaert en mogelyks per yzeren weg of per as nog al verre kunnen verzenden. Ik reken dat wy binnen weynige jaeren te Antwerpen zullen pannen kunnen leveren, en ook tighels, in concurrentie met Boom, en ons goed is beter : alleen moeten wy blauw en genoegzaam kunnen bakken.

Konden wy 200.000 pannen, zoo vele tighels, en daarby de noodige vursten maeken en verkoopen, dit ware reeds een debiet van fr. 15000. En ik geloof dat dit nog al ligtelyk, in rood en blauw, zoude kunnen verkocht worden, konden wy het maeken. Hovens hebben wy reeds van nu af genoeg daer voor. Er is immers weynig te kort daer voor, en ik zoude geirn het nodige doen. Op de expositie in Londen zult gyl. zien dat wy zeer ten achter zyn in het maeken van tighels. Onze pannen zyn goed, zy hebben het voordeel, myns dunkens, schooner en beter koop te zyn als die van andere landstreken, en ik zal geene noodzakelykheid zien naer verbetering te zoeken, als wy er blauwe zullen maeken. Maer men maekt in Engeland zeer schoone tighels, en men maekt er vele soorten. Konden wy onze fabrikatie wat verbeteren, wy zouden er ligtelyk naer Antwerpen kunnen leveren, voor keukens, kelders, gangen, etc. Met gepersten leem zouden wy die fyn, hard en vast maeken, en ik denk dat wy er gemakkelyk witte, roode en blauwe zouden maeken.

Met dergelyke middelen denk ik dat den verkoop van fr 15000 pannen en tighels ligtelyk te bereyken ware; maer eerst moeten wy ingerigt zyn om er genoeg te maeken. Gelieft te zien wat er daer toe ontbreekt.

I.4. Overgrootvader Jan Frans Desmedt: bedrijfsleider.

Jan Frans Desmedt, de vader van grootvader Alfons Desmedt, wordt door Stijn Cools **de belangrijkste opzichter** van Jaequemyns genoemd.

Op **1 juli 1862** beantwoordt Jaequemyns enkele brieven van zijn opzichter.

Hieruit blijkt duidelijk dat Jan Frans de leiding heeft over de "Briqueterie et Tuilerie".

Jaequemyns verwijst naar een reis die Desmedt naar Londen zal maken:

"Het is niet nodig ul. tegenwoordig het hoofd te breken met gepersten steen. Gyl zult daarin beter lukken na uw reis naar Londen."

En verder in de brief: *"Op de expositie in Londen zult gyl zien dat wy zeer ten achter zyn in het maken van tyghels ..."*

"De zaek voor het tegenwoordige is aen de vraeg van de kalanten te voldoen."

Jaequemyns stelt dat er drie ovens ter beschikking staan voor de productie: *"met die en desnoods uwen klamp²¹ kunnen wy al veel bakken"* en *"eenen 4-den waren spoedig gemaakt, was het noodig"*.

Verder moet er gezorgd worden voor de nodige opslagruimten. *"Er zijn nu hangars te kort. Gyl maakt er enen voor steen. Ik geloof dat wij er ook eenen voor pannen zullen noodig hebben."*

En wat de productie betreft: *"Ik vertrouw dat gyl u zult toeleggen op het maeken van blauwe pannen en steen ..."* En: *"Ik zie veel vooruytzicht voor pannen en tighels. Wij hebben daer zeer goeden grond voor ..."* En: *"Konden wy onze fabriek verbeteren, wij zouden ligtelyk naer Antwerpen kunnen leveren voor keukens, kelders, gangen..."*

Tenslotte: *"Konden wy 200.000 pannen, zoo vele tighels, en daarby de noodige vurstes maeken en verkoopen, dit waren reeds een debiet van fr.15000."*

Marktgericht produceren en verkopen: de steenfabriek moest renderen.

I.5. Bouwen voor persoonlijk gebruik, maar wie was de architect of ... bouwkundig ontwerper?

Stijn Cools *"Deze fabriek zorgde voor extra werkgelegenheid én eigen halffabricaten bestemd voor verkoop en persoonlijk gebruik."*²²

Jaequemyns wilde niet alleen Heerle's Hof bouwen maar zijn project uitbreiden met een aantal modelhoevens (Avenstede, Broederstede en Vondelstede) en een veertigtal boerenarbeiderswoningen.

Maar wie was de architect van al dit fraais?

Stijn Cools: *"Het eerste waaraan men kan denken bij de omschrijving 'architecturale analyse' is wellicht het woord architect. Ondanks mijn uitgebreide opsporingswerk in archieven kan ik niet met zekerheid een naam naar voren schuiven. Dat er een architect heeft meegewerkt aan dit project wordt bevestigd langs verschillende bronnen. **Ten eerste** is er het zinnetje: "Een bouwmeester uit Gent teekende het plan van een uitgestrekt park met vijvers en groote grasperken; men trok nieuwe wegen en bracht prachtige Vlaamsche hoeven tot stand."²³ **Ten tweede** is er de bevestiging van de huidige familie Rolin-Jacquemyns dat een afstammeling met bepaalde plannen van het landbouwproject naar de toenmalige Congo was getrokken, maar bij zijn terugkeer alle documenten*

21 De oude handgevormde klampsteen, dateert van begin de jaren 1800. De klei werd in een houten mal gestopt en aangeduwd met de hand. Daardoor heeft de steen een grillige vorm en een mooie nerf, een kleurenpalet van rood-paars met wat zinderstenen en witte tussenin.

22 Cools, p.22.

23 Zie JANSEN, J. E., VAN NEUTEN, L.; "Meerle door de eeuwen heen", pp. 10.

verbrandde. Het feit dat er plannen waren, toont aan dat er een of andere architect die heeft opgetekend. Het staat echter niet vast of gedurende het gehele project dezelfde architect aan het werk is geweest.”²⁴

Cools onderzoekt drie hypothesen.

Een **eerste kandidaat** is de hoger vermelde “*bouwmeester uit Gent*”.

Was het de Gentse stadsarchitect **Charles Van Rysselberghe**, die op **25 juli 1850** te Meerle werd geboren of zijn broer **Octave** die op **22 juli 1855** te Meerle werd geboren? Beiden zijn broers van kunstschilder Theo Van Rysselberghe die op **23 november 1862** te Gent werd geboren.

Zowel Octave als Charles zijn nog kinderen als het project Jaequemyns start.

Hun vader **Joannes Baptista Van Rysselberghe**, die zeker in de periode 1850-1855 in Meerle verbleef was een bouwondernemer. Men spreekt over een “*bouwmeester*”.²⁵ Hij is een mogelijke kandidaat voor het Heerle’s Hof het landhuis van Jaequemyns en de “*Vlaamsche hoeven*”.

Een **tweede kandidaat**: “*bouwkundige Felix Pauwels uit Brussel, deze architect heeft het graf van Edouard Jacquemyns te Minderhout ontworpen. Zijn naam staat onderaan in de steen gebeiteld.*

Deze man was echter niet van Gent afkomstig, maar is wellicht toch een goede kanshebber.

Bovendien werkte hij ten tijde van het landbouwproject als bouwkundige voor de spoorwegen in Antwerpen”.

Cools besluit met een **derde kandidaat**. “*De meest pragmatische hypothese is dat persoon die de leiding over de baksteenfabriek had ook de dienst uitmaakte als bouwkundig ontwerper. Deze man verzorgde de praktische organisatie van de fabriek, en daarnaast hield hij zich bezig met het ontwerpen van de woningen. De relatieve gelijkenissen tussen de verschillende werkmanswoningen toont wellicht aan dat het steeds om dezelfde architect ging. De dagelijkse leiding over de fabriek was in handen van J. Desmedt zoals uit de correspondentie van Jacquemyns blijkt. De baksteenfabriek werd echter pas na de Vondelstede opgericht, waardoor er een conflict rijst met deze hypothese.*”²⁶

Jan Frans Desmedt als bouwkundig ontwerper!?

Het zou kunnen. Zeker voor de steenfabriek van 1869 (waar zijn naam in een gedenksteen werd gebeiteld) en de boerenarbeiderswoningen.

1.6. Zijn naam staat in steen gebeiteld.

In het fotoboek van Marcel Leunen, De Noordhoek, lezen wij volgende mooie anekdote: “*De oude “briqueterie” dateert reeds van 1852*” **Jef Desmedt** bewaart nog een gedenksteen van de

24 Cools, p.87

25Zie ook www.alfonsdesmedt.be. Koen Augustyns, “De familie van Alfons Desmedt (1869-1960)”, p.8-9.

“ Een datum die van cruciaal belang is voor Alfons Desmedt en zijn familie is **27 september 1848**. We kunnen deze datum beschouwen als de officiële aanvang van de aanwezigheid van de familie Desmedt in de Noorderkempen. Op die dag werd het gezin van **Petrus Jacobus Desmedt** komende van Ledeberg ingeschreven in het bevolkingsregister van de gemeente Meerle. Zoals geweten, recruteerde Edouard Jaequemyns bekwame mensen uit het Gentse om zijn ontwikkelingsproject van de “woeste gronden” in Meerle en Minderhout mee uit te bouwen. Het hoe en waarom hij bij Petrus Jacobus Desmedt is uitgekomen is onduidelijk.(...)

Petrus Jacobus heeft echter niet lang van zijn verblijf in Meerle kunnen genieten. Hij overleed op **31 juli 1850** in een woning (waarschijnlijk niet de zijne) in Meerle, wijk E nummer 24 (nu Schuivenoord).

De aangifte gebeurde door zijn buurman, **Joannes Baptista Van Rysselberghe**, een architect, die ook afkomstig was uit het Gentse. Deze Van Rysselberghe is de vader van Charles, geboren in Meerle in 1850 en later stadsarchitect van Gent en ontwerper van ondermeer het Museum voor Schone Kunsten, en van Theo, een bekend kunstschilder. Alhoewel er nooit plannen zijn teruggevonden van het domein van Edouard Jaequemyns in Minderhout-Meerle en de architect volgens de thesis van Stijn Cools niet bekend is, lijkt het aannemelijk dat **Jean Baptist Van Rysselberghe** de architect is.”

26 Cools, p.87

schoorsteen die in **september 1944** door de Duitsers werd opgeblazen. De steen vermeldt de initialen van zijn grootvader '**JFDS 1869**': Jan Frans Desmedt. ..." ²⁸

Ook dit feit maakt duidelijk dat overgrootvader **een sleutelfiguur** was in de ontwikkeling van het project Jaequemyns. Het was/is niet ongewoon dat op een gedenksteen de naam van architect of bouwkundig ontwerper wordt vermeld.

Over de afkomst van grootvader schreef Koen Augustyns een zeer gedetailleerd verhaal "De voorouders van Alfons Desmedt (1869-1960)", zie www.alfonsdesmedt.be.

Met o.m. de vraag "waar komen de voorouders van Alfons Desmedt vandaan en **wat waren hun activiteiten.**"

Wat de activiteiten van grootvaders' **vader, Jan Frans** betreft is het duidelijk: hij leverde een meer dan betekenisvolle bijdrage in de ontwikkeling van het project Jaequemyns en bij uitbreiding in de maatschappelijke ontwikkeling (landbouw, industrie) van het gebied Heerle.

Over zijn bijdrage voor de ontwikkeling van de landbouw rapporteer ik in een volgend artikel.

*"Maar even cruciaal in het hele verhaal " is de beslissing van Jan Frans Desmedt om als enige **op 17 jarige leeftijd** alleen achter te blijven in Meerle.*

Waarom hij deze beslissing nam blijft (voorlopig) een open vraag.

*Moest hij toen ook mee vertrokken zijn, dan was er nooit sprake geweest van een familie Desmedt in Meerle en Minderhout. "*²⁹

En konden sommige van zijn nakomelingen geen verhalen schrijven en een feest organiseren op 28 december 2019.

Jan Frans Desmedt (1833-1895)

²⁷ Stijn Cools geeft 1853 aan als datum en verwijst hiervoor naar "Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen", Erfgoed Vlaanderen, 1979.

²⁸ Marcel Leunen, De Noordhoek, 1981, p.42

²⁹ Koen Augustyns, www.alfonsdesmedt.be "De voorouders van Alfons Desmedt", p.10.

1.7. Waarom is Jan Frans Desmedt gebleven? Een hypothese.

Jan Frans, geboren op **12 februari 1833**, is 15-16 jaar op het ogenblik dat zijn vader in de periode 1848-1849 meewerkt aan het ontginningsproject Voortman en Jaequemyns.

Op die leeftijd werden jongeren reeds ingeschakeld in het arbeidsproces. Het is zeer reëel te veronderstellen dat Jan Frans, toen reeds samen met zijn vader heeft meegewerkt. In de akten van de burgerlijke stand staat hij zeker tot in 1855 als hovenier werkte.

Het is ook zeer aannemelijk dat hij, toen zijn vader stierf op **31 juli 1850**, verder in dienst bleef van Jaequemyns en Voortman en dat hij na de splitsing in **1854** voor Jaequemyns bleef werken.

Gezien de verantwoordelijkheden die hij met kennis van zaken heeft opgenomen in dienst van Jaequemyns is het niet onlogisch te veronderstellen dat hij zeer geïnteresseerd was in het project en koos om te blijven.

Het project gaf hem werkzekerheid en carrièrekansen.

DEEL II: EINDE VAN HET LANDBOUWPROJECT JAEQUEMYS

II.1: 1905: definitieve verkoop van de eigendommen.

Edouard Jacquemyns overlijdt op **31 augustus 1874** te Minderhout. Hij wordt er begraven. Op het kerkhof wordt een monument ter zijner nagedachtenis opgericht. Zijn opzichter **Jan Frans Desmedt** overlijdt op **25 januari 1895** en wordt begraven in de nabijheid van het monument Jaequemyns.

Stijn Cools: “ De dochter van Jacquemyns, Emilie en haar man Gustave Rolin zetten zijn levenswerk verder. Maar door een faillissement van haar schoonbroer, waarvoor Emilie Jacquemyns en Gustave Rolin borg stonden, probeerde men de eigendommen openbaar te verkopen in 1891 en 1892. Enkel de verkoop van 1891 was een succes.

Uittreksel uit de affiche die de verkoop aankondigt. Aanspreekpunt is JanFrans Desmedt. Opnieuw een belangrijke rol voor de “bestuurder der te verkopen goederen”.

De overgebleven eigendommen werden door een Brusselse bank verbeurd verklaard en doorverkocht. Grosso modo komen de eigendommen daardoor voor de helft in handen van de Hoogstraatse brouwer Brosens (1892). De andere helft wordt gekocht door de familie Arthur Stas de Richelle (1905). Gedurende de periode 1892 tot 1905 bleef de familie met een gedeelte van de eigendommen nog in Heerle, maar het project ging wellicht bergaf waardoor ze in 1905 besliste de eigendommen definitief te verkopen aan Arthur Stas de Richelle³⁰.

Eén van deze eigendommen is de “Briqueterie et Tuilerie”.

In **1891** studeert grootvader af als landbouwingenieur. Op **14 januari 1895** huwt hij met **Elisabeth Antonia Hofkens**. Op **16 april 1904** wordt hij burgemeester van Minderhout.

Via de verhalen van zijn vader kende grootvader het landbouwproject Jaequemyns en zeker de werking van “Briqueterie et Tuilerie”.

Als jonge landbouwingenieur kiest grootvader echter voor een ander landbouwproject. Zijn inzet betreft de hele landbouwbevolking in zijn streek. Hij start een proces van verandering en vernieuwing van de landbouw en neemt de leiding in de sociale en politieke organisatie van de bevolking.

Maar dit is materie voor heel wat opzoekingswerk en vele verhalen ... die geleidelijk zullen gepubliceerd worden op www.alfonsdesmedt.be.

Arthur Stas De Richelle is de nieuwe eigenaar van de steenbakkerij en hij voert een uitbreidings- en vernieuwingsproces door in 1905, ondermeer door het gebruik van een nieuwe stoomketel. Reeds in **1873** wordt melding gemaakt van een “*stoomtuig en de molens om de potaarde tot het steenvormen te bereiden*”.³¹

De vernieuwing van 1905 werd vereeuwigd in twee mooie foto's³² waaruit blijkt dat grootvader betrokken partij is en mede-initiatiefnemer.

II.2. 1905: Uitbreidings- en vernieuwingsproces van de “Briqueterie et Tuilerie”.

De oude “Briqueterie” dateert reeds van **1852**³³. Deze opname toont Etienne Stas als vijfjarige knaap met de ‘eerste steenlegging’. Links zijn moeder Renée de Kerckhove de Denterghem en rechts vooraan

30 Stijn Cools, p.21

31 Stijn Cools, p.86.

32 Marcel Leunen – De Noordhoek, Geschiedenis-fotoboek over Minderhout, Castelré, Meer, Meerle, Meersel-Dreef, 1981, blz. 42 en 47.)

33 Zoals reeds aangegeven is de oprichtingsdatum **1853**.

Arthur Stas de Richelle en achter hem grootvader Alfons Desmedt. Naast de familieleden van Stas en Desmedt herkennen wij Frans Mertens, de metselaar voor de gelegenheid in 't wit.

Het was een hele operatie als begin deze eeuw (1905) de stoomketel naar de steenbakkerij gebracht werd. Van de tramhalte aan Tackx ging het door de kasteeldreef Met man- en paardenkracht. Wij herkennen Jef Janssens, **Alfons Desmedt**, Jaak Tackx, onbekend, Gust Peeters, 'boer' Floren en vermoedelijk Jan Tackx.

In 1930 werden deze mannen samen gevierd om hun 25 jaar dienst op de steenbakkerij van de Schoorse Hei . De familie Stas had zich in 1905 op 't Heike komen vestigen.

Staande links herkennen wij **Frans Jaspers** burgemeester van Meerle en uiterst rechts **Alfons Desmedt** burgemeester van Minderhout.

Daartussen van links noemen we Jan Van Aperen, Peer Van Luyt, Minus Van Wassenhoven, Pol Van Hemeldonck, Gust Peeters, Kees Willebrods ('Domen'), Jaak Meyvis.

Zittend: Jef Janssens 'Schoor', Louis Floren 'boer', Piet Tackx, Jef Geerts (Koetsier) en zijn echtgenote Dina Van Bavel (dienstmeid bij de familie Stas.)

De steenbakkerij werd zwaar beschadigd gedurende de tweede wereldoorlog. Een machinehal is vandaag de enige industriële restant van de oude baksteen- en pannenbakkerij, die zich gedurende 19e en 20e eeuw ontwikkeld had.

Een arduinen steen verwijst naar het bouwjaar en de bestuurder van de baksteenbakkerij Jan Frans Desmedt (JFDS 1869).

1869: het geboortjaar van grootvader Alfons Desmedt.

Deel III. 1956: Een nieuw begin: “DESTA”.

Over het nieuwe begin, het ontstaan van DESTA en de ontwikkeling van het nieuwe bedrijf komt **Fons Desmedt**, oudste zoon van Jozef Desmedt zeer uitgebreid aan het woord in het maandblad De Hoogstraatse Maand (DHM) van maart 2013, p.3-6.

Enkele recente aanvullingen van Fons werden in dit deel opgenomen.

Ik neem de inleiding op het artikel in extenso over:

“ De naam Desmedt is al vele jaren een begrip in de Kempen. De meeste mensen denken dan waarschijnlijk spontaan aan de landbouwsector in het algemeen en aan paarden en gemeentepolitiek in het bijzonder.

Vader Jozef Desmedt (1909-1986) en grootvader Alfons Desmedt (1869-1960) waren bijna gans hun leven boer op 't Heike én burgemeester van Minderhout. Het dorp heeft ook een bijzondere traditie. Al meer dan anderhalve eeuw worden er op het gehucht Heerle bakstenen geproduceerd.

'De tijd is nu wel enigszins anders dan vroeger', zegt Fons Desmedt. 'Minderhout is niet langer een kleine gemeente en verantwoordelijk zijn voor het goed functioneren van een bedrijf is vandaag niet meer te combineren met het burgermeesterschap van een grote gemeente als Hoogstraten.'

De toekomst van Fons Desmedt lag in de steenbakkerij DESTA, alhoewel hij toch eigenlijk graag boer was geworden.”³⁴

Een mooie familiefoto van het gezin van Jozef en Louisa Desmedt-Sterkens omstreeks 1950.

V.l.n.r. vader Jozef Desmedt, José, Alfons, Maria, moeder Louisa Sterkens, Annie en vooraan Raf, August en Albert. (DHM, maart 2013)

34 DHM, p.3.

III.1. 19 december 1956: Een nieuw begin: de Steenbakkerij DESTA.

In zijn brief van 3 december 1953 heeft grootvader Alfons Desmedt het over “... de wederwaardigheden van de vroegere eigenaar van het domein Heerle en van de steen- en pannenfabriek die verdwenen is ...”.

Fons Desmedt:

“ Na de Tweede Wereldoorlog (1940-1945) nam mijn grootvader het initiatief voor een nieuwe start. Hij zocht, samen met mijn vader, mensen die wilden investeren. Door Etienne Stas de Richelle (1900-1965) werden de nodige gronden voor een nieuwbouw en kleiwinning als kapitaal ingebracht. Mijn vader heeft dan de familie Sterkens, Bruurs, Servaes, Juul Mertens, de gebroeders Verlinden van Gammel, landmeter Raes en Jef Jacobs van Malle kunnen overtuigen om mee te investeren in een nieuwe steenbakkerij.

De belangrijkste investeerders en initiatiefnemers waren de familie Desmedt en Stas de Richelle en daarom werd de nieuwe naam nv DESTA (Desmedt-Stas), officieel op **19 december in 1956**, maar de voorbereidingen waren al begin jaren vijftig gestart. Met veel vergaderingen in de Avenstede.”

III.2. 1967: verkoper van DESTA-producten / 1984: opkoper van een failliet bedrijf.

Fons Desmedt:

“ In 1967 was er op de DESTA een plaats vrij als verkoper want Karel Servaes ging weg.

Ik heb nog een zestal weken met Karel rondgereden om de belangrijkste klanten te leren kennen en toen was ik klaar als verkoper.

Dit werk heb ik gedaan tot 1984 en toen was er een enorme crisis in de steenbakkerijen. In de jaren tachtig is ongeveer de helft van de Belgische steenbakkerijen gestopt of failliet gegaan.

Ook de DESTA wilde het opgeven.

De meeste aandeelhouders zegden toen: “Nu hebben we nog iets, laten we het bedrijf maar verkopen en alles verdelen.” Maar als we het personeel moesten uitbetalen zou er maar weinig overblijven voor de aandeelhouders, ongeveer de helft van wat men geïnvesteerd had.

Op dat moment stelde mijn vader voor om mij te steunen: “Je koopt al die aandelen aan de oorspronkelijke prijs.” Dat hebben we (Fons en Els samen) gedaan. Ook de aandelen van de familie Stas de Richelle hebben we voor een goede prijs kunnen overnemen.

Enkele aandeelhouders (o.a. die) van mijn familie hebben hun aandelen gehouden omdat anders voor mij de som te groot zou worden.”

III.3.1985: Afgevaardigde bestuurder

Fons Desmedt:

“ Zo ben ik van verkoper in 1985 afgevaardigde bestuurder geworden.

Dat was allemaal niet zo eenvoudig. We hadden leningen bij de bank waarvoor toen hoge intresten (tot 16%) moesten betaald worden. Het moest allemaal toch betaald worden en zeker in het begin verdiende ik zo goed als niets.

Gelukkig kon mijn vrouw, **Els Verheyen**, de kost verdienen voor ons huishouden want toen begonnen onze kinderen te studeren en dat kost ook geld. We hadden in 1970 een huis gebouwd en we hebben van in het begin zoveel mogelijk afbetaald om de intrestlast te verlagen. Al onze reserves gingen daar naar toe en we leefden sober, zonder grote of dure reizen en vakanties.’

Maar het is geleidelijk aan beter en beter geworden. Als de helft van je concurrenten verdwijnt (door de crisis), dan komt er natuurlijk een flink stuk van de markt vrij en de prijzen werden (na de crisis) ook beter.”

III.4: Baas in eigen huis.

Fons Desmedt

“ Enkele grote spelers hebben wel gevraagd om DESTA over te nemen maar ik dacht: niets beter dan baas in eigen huis. Een eventuele overname ging niet door.

We kregen steeds meer klanten uit Nederland, een gevolg van een vrijwillige sanering in deze sector daar. Als gevolg daarvan waren er in Nederland te weinig stenen voor de bouw. De Nederlandse markt is nog steeds goed voor 75 tot 85 % van onze omzet. Vooral in Nederland worden onze stenen erg geapprecieerd. Architecten en aannemers komen naar ons om vorm en kleur te bespreken en wij maken dat precies zoals de klant het wil.

Nu in 2019 verkopen wij o.a. in Nederland, Duitsland, Denemarken, Letland, Rusland, Frankrijk, Luxemburg, Engeland, België ...”

III.5: Een reclamespotje.

Fons Desmedt:

“ DESTA is werkelijk een specialist geworden in het ontwerpen van kleuren, zowel voor hoogwaardige gevelstenen als kwalitatieve gebakken straatstenen /kleiklinkers.

DESTA heeft zelf een trommelmachine die, als je wil, verschillende kleuren kan trommelen en tegelijk mengen, wat mooie effecten oplevert en ideaal geschikt is voor voetpaden, o.a. in de Efteling, in het Olympisch dorp van Londen, ...”

III.6. Van Landbouwproject tot familieproject.

Fons Desmedt:

“ In 2003 ben ik met pensioen gegaan, toen was ik 65 jaar.

Twee van onze kinderen, An en Toon, hebben mijn werk in de DESTA overgenomen. Ze zaten al in het bedrijf. Maar ook de twee andere kinderen, Tinne en Leen, hebben zich op bepaalde momenten voor het bedrijf ingezet.”

CEO Fons Desmedt

III.7. En toch ... ik was graag boer geworden.

Fons Desmedt

“ Als klein kind wilde ik thuis graag helpen. Ik kon al heel jong koeien melken met de hand, 's morgens en 's avonds. Ze gaven me dan wel een gemakkelijk dier.

Ook aan de oorlog heb ik nog veel herinneringen. Zo een boerenbedrijf was in oorlogstijd wel een groot voordeel voor de hele familie.’

‘Daarna heb ik zeven jaar op het Klein Seminarie in Hoogstraten gezeten. Dan heb ik nog een vier al jaren verschillende studies landbouw gedaan met meer of minder succes in Leuven en Gent.

Ik had ook graag boer willen worden maar dat was volgens mijn familie niet de juiste oplossing. Ik heb wel een jaar of drie thuis op het bedrijf geholpen en toen heb ik de eerste moderne melkstal van Minderhout hier ingericht. Het was een constructie waar de koeien met hun uier op ooghoogte staan zodat ge alles goed kon zien bij het melken. Het was eerst een houten constructie in de wei en later een ijzeren constructie binnen in de stal, én alles eigenhandig gelast.”

Maar uiteindelijk lag zijn toekomst in DESTA.

III.8. Zoek An en Toon: de bedrijfsleiders vandaag.

Wies Jaspers